

УДК 94:327(477:410)«2022/2023»
DOI <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.11>

Галина ГРИЦЕНКО

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (grycenko84@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7047-5664>

Єлизавета-Параскевія ЯЦУЛА

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Львівський національний університет імені Івана Франка, проспект Свободи, 18, м. Львів, Україна, індекс 79000 (elezaveta.yatchula@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5061-4049>

Бібліографічний опис статті: Гриценко, Г., & Яцула Є-П. (2024). Українсько-британські відносини в культурно-історичному контексті (2022–2023). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія, Спецвипуск*, 124–129. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.11>

УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНОМУ КОНТЕКСТІ (2022–2023)

Анотація. *Мета дослідження* – дослідити розвиток двосторонніх українсько-британських культурних, зокрема, освітньо-наукових відносин на сучасному етапі. Простежено активну підтримку української діаспорної спільноти у Великій Британії України з перших днів російського вторгнення. **Методологія дослідження** спирається на принципи історизму, системності та об'єктивності, на основі аналізу думок і поглядів відомих політиків, експертів та дослідників міжнародних відносин. **Наукова новизна** полягає у дослідженні вельми важливих сьогодні британських відносин як одного з головних, постійних та надійних не тільки політичних партнерів України, але й культурних. **Висновки.** З початком російської агресії, українські закордонні студії, публікації вітчизняних авторів у світових ЗМІ, стали важливим важелем у поширенні інформації про Україну в міжнародній спільноті. З метою поглиблення культурних зв'язків та освітніх можливостей, Велика Британія та Україна провели Сезон культури Британія / Україна (2022). Стратегічну ціль у збереженні людського капіталу нашої держави, насамперед у продовженні навчання українців за кордоном за українською державною програмою, відіграє мережа українських освітніх хабів. Відтак, повномасштабне російське вторгнення в Україну лише посилює з боку англійської сторони погляди про те, що активна британська різнопланова допомога українцям, зокрема культурна, будуть у майбутньому кістяком безпеки; стануть основою нових двосторонніх відносин, змін у стратегічних поглядах Великої Британії. Адже культурна дипломатія – формат донесення правдивої інформації про війну в Україні та її культуру, котра максимально об'єднує зусилля культурних інституцій та дипломатичних установ.

Ключові слова: Україна, Велика Британія, російська агресія, культура, наука, освіта, міжнародні зв'язки.

Halyna HRYTSENKO

PhD (History), Associate Professor, Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24 Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (grycenko84@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7047-5664>

Yelyzaveta-Paraskeviia YATSULA

first (bachelor) level of higher education, Ivan Franko Lviv National University, 18, Svoboda Ave., Lviv, Ukraine, postal code 79000 (elezaveta.yatchula@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5061-4049>

To cite this article: Hrytsenko, H., & Yatsula, Y-P. (2024). Ukrainsko-brytanski vidnosyny v kulturo-istorychnomu konteksti (2022–2023). [Ukrainian-British relations in the cultural and historical context (2022–2023)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Special issue*, 124–129. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.11> [in Ukrainian].

UKRAINIAN-BRITISH RELATIONS IN THE CULTURAL AND HISTORICAL CONTEXT (2022–2023)

Abstract. *The study aims to investigate the dynamics of the development of bilateral British-Ukrainian cultural, in particular, educational and scientific relations at the present stage. The article traces the active support of the Ukrainian diaspora community in the UK for Ukraine since the first days of the Russian invasion. The methodology of the study is based on the principles of historicism, systematicity and objectivity, based on the analysis of the opinions and views of well-known politicians, experts and researchers of international relations. The scientific novelty lies in the study of British relations today as one of the main, permanent and reliable not only political but also cultural partners of Ukraine. Conclusions. With the beginning of Russian aggression, Ukrainian studies abroad, publications of domestic authors in the world mass media, became an important lever in the dissemination of information about Ukraine in the international community. With the aim of deepening cultural ties and educational opportunities, Great Britain and Ukraine held the UK/Ukraine Season of Culture (2022). The strategic goal of preserving the human capital of our country, with the aim of continuing the education of Ukrainians abroad under the Ukrainian state program, is played by the network of Ukrainian educational hubs. Hence, Russia's full-scale invasion of Ukraine has only strengthened the British view that active British multifaceted assistance to Ukrainians, including cultural assistance, will be the backbone of future security; and will be the basis for new bilateral relations and changes in the UK's strategic views. After all, cultural diplomacy is a format for conveying truthful information about the war in Ukraine and its culture, which maximally combines the efforts of cultural institutions and diplomatic institutions.*

Key words: *Ukraine, Great Britain, Russian aggression, culture, science, education, international relations.*

Постановка проблеми. Українсько-британські відносини сьогодні є вельми актуальними. Протягом 32-літнього існування (встановлені 10 січня 1992 р.) можна виділити такі особливо активні етапи їх взаємин: початковий етап встановлення відносин (1992–1996); період активізації (2008–2009); із 2014 року і до сьогодні, період активної взаємодії на фоні агресії Росії проти України і проведення внутрішньодержавних перетворень.

Ще до початку війни простежувалася зацікавленість української сторони в налагодженні зв'язків із Великою Британією лише на формальному етапі. Лондон, з іншого боку, також транслиував свої інтереси щодо політики України, а саме бачив в перспективі Україну як повноправного члена НАТО. В подальшому (2009–2013) основні важелі були спрямовані на розроблення і підписання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну лише посилило з боку англійської сторони погляди про те, що активна британська різнопланова допомога українцям (внутрішньодержавні реформи) будуть у майбутньому кістяком безпеки; стануть основою нових двосторонніх відносин, змін у стратегічних поглядах Великої Британії. Сполучене Королівство є одним з головних, постійних та надійних не тільки політичних партнерів України, але й культурних, тому дослідження цих відносин є вельми важливим сьогодні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика українсько-британських відносин досліджується у багатьох працях як українських так і іноземних дослідників, які у своїх роботах детально розглядають безпекові відносини між Україною та Британією, їх зміну від минулого до теперішнього. Серед вітчизняних дослідників, істориків проблематику українсько-британської співпраці вивчали (Бровко), (Грубінко, 2022), (Стужук, 2022) та інші відомі науковці й практики дипломатичної роботи.

На увагу заслуговує колективна монографія «Російсько-українська війна (2014–2022): історичні, політичні, культурно-освітні, релігійні, економічні та юридичні аспекти». На її сторінках досліджено вплив російської агресії на кожен сферу життєдіяльності населення України, а також окреслено перспективи її відновлення й розвитку в післявоєнний час.

Попри значний науковий інтерес до теми українсько-британських відносин в умовах повномасштабного російського вторгнення з боку широкого кола дослідників, окремих досліджень з історико-культурних аспектів немає, що все ж таки потребують додаткового вивчення.

Мета статті – дослідити розвиток двосторонніх українсько-британських культурних, зокрема, освітньо-наукових відносин на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Отже, починаючи від лютого 2022 р. поза межами України було проведено чимало культурних й мистецьких заходів різних рівнів (від персонального, інституційного до загальнодержавного), форматах (разові події, окремі проекти, частини міжнародних форумів) та формах (арт, аналітика, дискусії тощо) (Культура в часі війни..., 2022). Велику роль у розповсюдженні інформації про Україну та її культуру, війну Росії в Україні відіграють публікації вітчизняних авторів та авторок у світових ЗМІ, англійські медійні ініціативи, наприклад, цикл PEN Ukraine «Діалоги про війну» і т.д.

З метою посилення культурного обміну Велика Британія та Україна провели Сезон культури Британія / Україна (травень-листопад) 2022 р., для відзначення 30-річчя дипломатичних відносин та сформування ще тіснішого партнерства між двома країнами. Про проведення заходу повідомили міністри Ліз Трасс та Дмитро Кулеба, під час зустрічі «Діалог із стратегічного партнерства», що відбулась в Лондоні (У 2022 році відбудеться Сезон культури Британія / Україна, 2022).

Для святкування цієї річниці Британська Рада й Український інститут об'єднали зусилля в організації захопливого двостороннього культурного проекту співробітництва. Варто відзначити, що до відкриття цього дійства також через відеозвернення приєдналася Олена Зеленська зі словами подяки «кожному, хто нині допомагає українцям, та уряду Великої Британії за стратегічне партнерство, адже сезон є його справжнім втіленням» (Українські культурні сезони у Великій Британії, 2022). Перша леді наголосила, що з початком російської агресії в Україні культурні заходи були відкладені через вагання «чи доречне мистецтво під час війни?» Але згодом зрозуміли, що «саме під час війни... Кожен звук музики, кожен кадр фільму є культурним фронтом, який протистоїть хаосу» (Українські культурні сезони у Великій Британії, 2022).

Сезон культури на тему «Future reimagined / Сценарії майбутнього» об'єднав значну розмаїту спільноту митців, діячів культури, творців та освітян з обох країн для дослідження українсько-британських культур, взаємин із цифровими технологіями й того, яким виглядає майбутнє для всіх залучених у культурні процеси (У 2022 р. відбудеться Сезон культури Британія / Україна, 2022).

Зокрема, метою міжнародної організації Сполученого Королівства Британської Ради є поглиблення культурних зв'язків та освітніх можливостей, сприяння, зокрема, дружньому британсько-українському діалогу та кращому порозумінню у Великій Британії.

Володимир Шейко, генеральний директор Українського інституту, зазначив: «головною метою Сезону культури Велика Британія/Україна було посилення мистецького та культурного обміну між Великою Британією та Україною. Міцні та стійкі партнерські стосунки, які утворилися під час Сезону, не лише призвели до нових мистецьких проєктів, але й згенерували ідеї та плани щодо майбутньої творчої співпраці. Ми пишаємось бути свідками партнерства та проєктів Сезону, оскільки вони продовжують існувати далі та процвітати навіть після закриття» (У Лондоні завершився Сезон культури Велика Британія / Україна..., 2022).

Наприкінці Сезону Британська Рада та Український інститут співпрацювали з Міською Радою Ліверпуля на ЄвроФестивалі, що передував Євробаченню 2023. На фестивалі було представлено понад 20 культурних проєктів, значна частина з них – колаборації між українськими та британськими митцями.

Клер де Брекелер, регіональна директорка мистецьких програм Британської Ради відзначила: «В умовах повномасштабного російського вторгнення Сезон культури Велика Британія / Україна під назвою «Сценарії майбутнього» набув нових глибоких значень. Художники та організації, працюючи під ракетними обстрілами та вимушено переселені, продемонстрували неперевершену самовідданість і креативність. Сезон культури, незважаючи на безпрецедентні умови, відзначив наші спільні цінності та нагадав нам, що мистецтво процвітає навіть у темряві. Це підкреслює нагальну потребу в безперервній міжнародній співпраці та партнерстві» (У 2022 р. відбудеться Сезон культури Британія / Україна, 2022).

Максимальна інтеграція є чи не єдиною можливістю жити, працювати та розвиватися на новому місці (Зв'язок, що не боїться відстані..., 2023). Відтак, у 2023 р. громадська організація «Товариство дослідників України» з метою згуртування українців за кордоном запустила застосунок I'm Ukrainian (мобільний додаток). На думку товариства, «згуртованість українців в Україні та за кордоном – один зі стовпів, на яких тримається українська боротьба проти ворога. Щоб українці, які вимушено покинули Батьківщину, ні на мить не забували про неї та своє походження, ми приєдналися до розробки та реалізації мобільного додатку» (Зв'язок, що не боїться відстані..., 2023).

У Великій Британії у співробітництві із Торгово-промисловою палатою Лондона відкрився Український освітній хаб. Директор Українського інституту розвитку освіти Наталія Софій відзначила, що його «стратегічне завдання – зберегти людський капітал нашої держави, тому ми спільно з Асоціацією інноваційної та цифрової освіти з ініціативи Міністерства освіти і науки України розвиваємо мережу українських освітніх хабів, місія якої – надати можливість українським дітям, що наразі тимчасово перебувають в інших країнах, надолужити навчання, продовжити здобувати освіту за українською державною програмою та набувати навичок для успішного життя і т. д.» (Український освітній хаб запрацював у Великій Британії, 2023).

Відтак, медіа «Читомо» й LitCentr запустили за кордоном мапу просторів Ukrainian Bookshelves Worldwide з книгами українською мовою. Відомо, що більшість таких українських книжкових полиць були створені після 24 лютого 2022 р., а значна частина з них існують при бібліотеках (Зв'язок, що не боїться відстані..., 2023).

З початком російської агресії, українські закордонні студії стали осередками вітчизняної культури не тільки для українців, які вимушено опинилися за кордоном, а й важливим важелем у поширенні інформації про Україну в міжнародній спільноті (Українські студії за кордоном, 2022).

Українські студії, крім наукової діяльності, активно займаються ще й проведенням різних заходів. Зокрема, місією Українського культурного центру Ноттінгема є збереження культурної ідентичності українців у Великій Британії. Одна з найстаріших у країні школа українознавства ім. Лесі Українки організовує різні культурні й освітні заходи для осіб різного віку (Українські студії за кордоном, 2022).

Українці Великої Британії від самого початку російської агресії активно підтримують Україну в боротьбі за вільне життя народу. Протягом війни діаспорна спільнота (активісти) розгорнула широку діяльність у багатьох стратегічних напрямках: організація мітингів у різних містах Великої Британії на підтримку України; виконують Гімн України, скандують «Слава Україні», тримають українські прапори та плакати з гаслами: «Stop putin», «Save Ukraine from putin's Red Terrorism», «No fly zone over Ukraine now», «putin, Kill Yourself, not Ukraine»; активно поширюють правдиву інформацію про злочинну московську війну в Україні у своїх групах на Facebook (Діаспора України. Велика Британія, 2022).

Висновки. Отже, культурна дипломатія – формат донесення правдивої інформації про війну в Україні та її культуру. Вона доповнює, продовжує боротьбу, яку ведуть (і в якій, на жаль, гинуть) на фронті українські захисники та захисниці, серед котрих є й багато представників культурної сфери (Культура в часі війни..., 2022).

Сьогодні українці мають широке вікно можливостей для активної комунікації у світі. Це нагода розкривати себе, пробуджувати інтерес до української культури та України. Але щоб це

було максимально ефективно, потрібно «виступати з єдиної узгодженої позиції, а також максимально об'єднувати зусилля культурних інституцій, окремих діячів, дипломатичних установ» (Культура в часі війни..., 2022).

Відтак, британське дипломатичне, інформаційне, культурне співробітництво з Україною є важливим важелем у зупиненні і поверненні назад просування Росії. Завдяки підтримці британського уряду України, з британським народом зміцнюються відносини, що сприятиме ще більшому культурному обміну.

Однак зважаючи вже на значний масив опублікованих праць з проблематики українсько-британських відносин, обговорюване питання вимагає подальшої наукової розробки, щоб простежити подальші перспективи розширення відносин між двома країнами.

Джерела та література

- Бровко, А.** (2019). Співробітництво України та Великобританії в контексті сучасних міжнародних відносин: політичний вектор. *Проблеми міжнародних відносин*, 15. URL: <http://vmv.kyumu.edu.ua/series/vipusk15/5.pdf>
- Британія готова на будь-які дії задля порятунку України.* (2022 – 30 січня). URL: https://britaniya_gotova_na_bud_yaki_zadlya_poryatunku_ukraini
- Грубінко, А.** (2022). Міжнародна роль Великої Британії в умовах російсько-української війни. *Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*, 2 (75), 293–299.
- Грубінко А., Буглай, Н.** (2022). Історичний шлях українсько-британських відносин (до 30-річчя стратегічного партнерства). *Український історичний журнал*, 1, 206–219.
- Діаспора України. Велика Британія.* (2022). URL: <https://lpnu.ua/news/diaspora-ukraini-velyka-brytaniia>
- Зв'язок, що не боїться відстані: українські культурні та цифрові проекти за кордоном.* (2023). URL: <https://rubryka.com/article/ukrainian-culture-abroad-2/>
- Культура в часі війни: дипломатичний фронт.* (2022). URL: <https://isc.lviv.ua/dyplomatiia-v-chasi-vijny/>
- У 2022 році відбудеться Сезон культури Британія/Україна.* (2022). URL: https://lb.ua/culture/2021/12/10/500650_2022_rotsi_vidbudetsya_sezon.html
- У Лондоні завершився Сезон культури Велика Британія/Україна, який об'єднав понад 1000 митців та дієвців культури з обох країн.* (2022). URL: <https://ui.org.ua/news/news-cross-sector-programmes/uk-ukraine-season-comes-to-a-close/>
- Український освітній хаб запрацював у Великій Британії.* (2023). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3801613-ukrainskij-osvitnij-hab-zpracuvav-u-velikij-britanii.html>
- Українські студії за кордоном.* (2022). URL: <https://www.ukrainer.net/ukrainski-studii/>
- Українські культурні сезони у Великій Британії мають статус територію свободи і правди – Зеленьська.* (2022). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3516258-ukrainski-kulturni-sezoni-u-velikij-britanii-maut-stati-teritorieu-svobodi-i-pravdi-zelenska.html>
- Стужук, Ю.** (2022). Співробітництво України та Великої Британії в умовах російсько-української війни. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень*, 2(75), 135–140.
- Черевко, О.** (2023). Еволюція українсько-британських відносин в умовах широкомасштабної агресії Росії проти України. *Український історичний журнал*, 4 (571), 5–24. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.04.005>
- «I'm Ukrainian»: для українців за кордоном з'явився корисний застосунок.* (2023). URL: <https://podrobnosti.ua/2468785-im-ukrainian-dlja-ukrantsv-za-kordonom-zjavivsja-korisnij-zastosunok.html>
- The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph.* Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. 1421 p.

References

- Brovko, A.** (2019). Spivrobitnytstvo Ukrainy ta Velykobrytanii v konteksti suchasnykh mizhnarodnykh vidnosyn: politychnyi vektor [Cooperation between Ukraine and Great Britain in the context of modern international relations: political vector]. *Problems of International Relations*, 15. URL: <http://vmv.kyumu.edu.ua/series/vipusk15/5.pdf> [in Ukrainian].
- Problems of International Relations*, 15.
- Brytaniia hotova na bud-yaki dii zadlia poriatunku Ukrainy.* (2022. – 30 sichnia) [Britain is ready for any action to save Ukraine. (2022. – January 30)]. URL: https://britaniya_gotova_na_bud_yaki_zadlya_poryatunku_ukraini [in Ukrainian].

- Hrubinko, A.** (2022). Mizhnarodna rol Velykoi Brytanii v umovakh rosiiskoukrainskoi viiny [The international role of Great Britain in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Naukovi zakhody Yurydychnoho fakultetu Zakhidnoukrainskoho natsionalnogo universytetu – Scientific activities of the Faculty of Law of the West Ukrainian National University*, 2(75) [in Ukrainian].
- Hrubinko, A., & Buhlai, N.** (2022). Istorychnyi shliakh ukrainsko-brytanskykh vidnosyn (do 30-richchia stratehichnogo partnerstva) [The historical path of Ukrainian-British relations (to the 30th anniversary of the strategic partnership)]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian historical magazine*, 1, 206–219 [in Ukrainian].
- Diaspora Ukraini. Velyka Brytaniia* [Diaspora in Ukraine. United Kingdom]. (2022). URL: <https://lpnu.ua/news/diaspora-ukraini-velyka-brytaniia> [in Ukrainian].
- Zviazok, shcho ne boitsia vidstani: ukrainski kulturni ta tsyfrovi proiekty za kordonom* [Communication that is not afraid of distance: Ukrainian cultural and digital projects abroad]. (2023). URL: <https://rubryka.com/article/ukrainian-culture-abroad-2/> [in Ukrainian].
- Kultura v chasi viiny: dyplomatychnyi front* [Culture in times of war: the diplomatic front]. (2022). URL: <https://isc.lviv.ua/dyplomatiia-v-chasi-vijny/> [in Ukrainian].
- U 2022 rotsi vidbudetsia Sezon kultury Brytaniia/Ukraina* [In 2022, the Season of Culture Britain/Ukraine will take place]. (2022). URL: https://lb.ua/culture/2021/12/10/500650_2022_rotsi_vidbudetsya_sezon.html [in Ukrainian].
- U Londoni zavershyvsia Sezon kultury Velyka Brytaniia/Ukraina, yakyi obiednav ponad 1000 myttsiv ta diievtsiv kultury z obokh krain* [The Great Britain/Ukraine Season of Culture, which brought together more than 1,000 artists and cultural workers from both countries, ended in London]. (2022). URL: <https://ui.org.ua/news/news-cross-sector-programmes/uk-ukraine-season-comes-to-a-close/> [in Ukrainian].
- Ukrainskyi osvittii khab zapratsiuvav u Velykii Brytanii* [The Ukrainian educational hub has become operational in Great Britain]. (2023). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3801613-ukrainskij-osvittij-hab-zapracuvav-u-velikij-britanii.html> [in Ukrainian].
- Ukrainski studii za kordonom* [Ukrainian studies abroad]. (2022). URL: <https://www.ukrainer.net/ukrainski-studii/> [in Ukrainian].
- Ukrainski kulturni sezony u Velykii Brytanii maiut staty terytoriietu svobody i pravdy – Zelenska* [Ukrainian cultural seasons in Great Britain should become the territory of freedom and truth – Zelenska]. (2022). URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3516258-ukrainski-kulturni-sezoni-u-velikij-britanii-maut-stati-teritorieu-svobodi-i-pravdi-zelenska.html> [in Ukrainian].
- Stuzhuk, Yu.** (2022). Spivrobotnytstvo Ukrainy ta Velykoi Brytanii v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Cooperation between Ukraine and Great Britain in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen – Collection of scientific works of the Center for Military and Strategic Studies*, 2(75), 135–140 [in Ukrainian].
- Cherevko, O.** (2023). Evoliutsiia ukrainsko-brytanskykh vidnosyn v umovakh shyrokomasshtabnoi ahresii Rosii proty Ukrainy [The evolution of Ukrainian-British relations in the conditions of Russia's large-scale aggression against Ukraine]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal – Ukrainian historical magazine*, 4 (571), 5–24. <https://doi.org/10.15407/uhj2023.04.005> [in Ukrainian].
- «Im Ukrainian»: dlia ukrainsiv za kordonom z'avyvsia korysnyi zastosunok [«Im Ukrainian»: a useful application has appeared for Ukrainians abroad]. (2023). URL: <https://podrobnosti.ua/2468785-im-ukrainian-dlja-ukrantsv-za-kordonom-zjavivsja-korisnij-zastosunok.html> [in Ukrainian].
- The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. 1421 p. [in Ukrainian].